OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO PAOLA MENGOZZIEGO przedstawiona w dniu 30 listopada 2010 r.[1]

I — Wprowadzenie

1. Rozpatrywany wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zmierza do sprecyzowania przez Trybunał warunków uznawania mających zastosowanie w ramach dyrektywy Rady 89/48/WE z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego, trwających co najmniej trzy lata[2], zmienionej dyrektywą 2001/19/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 maja 2001 r.[3] (zwanej dalej „dyrektywą 89/48"), w sytuacji w której wniosek o zezwolenie na wykonywanie działalności zawodowej dotyczy działalności uważanej za działalność regulowaną w państwie członkowskim wykształcenia w rozumieniu art. 1 lit. d) akapit drugi wspomnianej dyrektywy, a wnioskodawca nie jest członkiem o pełnym statusie odpowiedniej organizacji zawodowej. Równocześnie Trybunał powinien rozważyć, czy prowadzenie działalności badawczej w dziedzinie inżynierii środowiska należy uznać za faktyczne wykonywanie zawodu inżyniera środowiska w rozumieniu wspomnianej dyrektywy.

II — Ramy prawne

A — *Prawo wtórne Unii*

1. Dyrektywa 89/48

2. Dyrektywa 89/48 była aktem prawnym obowiązującym w momencie w którym miały miejsce okoliczności będące przedmiotem sporu przed sądem krajowym, mimo że została ona w późniejszym czasie uchylona[4].

3. W świetle dyrektywy 89/48, a konkretnie art. 1 lit. a) akapit pierwszy tej dyrektywy, przez dyplom należy rozumieć:

1 — Język oryginału: francuski.
2 — Dz.U. L 19, s. 16.
3 — Dz.U. L 206, s. 1.
4 — Zobacz pkt 12 i nast. niniejszej opinii.

„każdy dyplom, świadectwo lub inny dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji lub każdy zestaw takich dyplomów, świadectw lub innych dokumentów:

— który został wydany przez właściwe władze w państwie członkowskim, wyznaczone zgodnie z jego przepisami ustawowymi, wykonawczymi lub administracyjnymi,

— który wskazuje, iż jego posiadacz pomyślnie ukończył naukę w szkolnictwie pomaturalnym trwającą co najmniej trzy lata lub jednakowy okres przy niepełnym wymiarze godzin, na uniwersytecie lub w instytucji szkolnictwa wyższego, bądź też instytucji o zbliżonym poziomie oraz, w razie konieczności, pomyślnie ukończył szkolenie zawodowe, wymagane jako uzupełnienie kształcenia po szkole średniej, oraz

— który wskazuje, że jego posiadacz ma kwalifikacje zawodowe wymagane do podjęcia i wykonywania danego zawodu regulowanego w tym państwie członkowskim,

zakładając, że kształcenie i szkolenie, o których mowa w dyplomie, świadectwie lub innym dokumencie potwierdzającym posiadanie kwalifikacji, odbyły się głównie na terenie Wspólnoty, albo że posiadacz dyplomu ma trzyletnie doświadczenie zawodowe, poświadczone przez państwo członkowskie, w którym uznano dyplom, świadectwo lub inny dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji, pochodzące z państw trzecich".

4. Artykuł 1 lit. c) dyrektywy 89/48 stanowi, iż „zawód regulowany [to] regulowana działalność zawodowa, bądź zespół regulowanych działalności zawodowych, które tworzą ten zawód w państwie członkowskim".

5. Zgodnie z art. 1 lit. d) akapit pierwszy dyrektywy 89/48, należy rozumieć, iż regulowana działalność zawodowa to:

„[…] działalność zawodowa lub jeden z jej trybów, których podjęcie lub wykonywanie na terenie państwa członkowskiego wymaga, bezpośrednio lub pośrednio, na mocy przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych, posiadania dyplomu. Tryb wykonywania regulowanej działalności zawodowej tworzą w szczególności:

— wykonywanie działalności w zakresie tytułu zawodowego w stopniu, do jakiego tytuł ten przysługuje posiadaczom dyplomu, którego uzyskanie jest regulowane przepisami ustawowymi, wykonawczymi lub administracyjnymi […]".

6. Akapity drugi i trzeci art. 1 lit. d) dyrektywy 89/48 stanowią, iż:

„W przypadkach, w których pierwszego akapitu nie stosuje się, działalność zawodowa uważana jest za regulowaną działalność zawodową, jeżeli wykonywana jest ona przez

członków stowarzyszenia lub organizacji, której celem jest w szczególności wspieranie i utrzymanie wysokiego standardu w danej dziedzinie zawodowej oraz która dla osiągnięcia tego celu jest uznawana w specjalnej formie przez dane państwo członkowskie, oraz

— wydaje dyplomy swoim członkom,

— zapewnia, że jej członkowie respektują wydane przez nie przepisy dotyczące etyki zawodowej, oraz

— przyznaje im prawo używania tytułu bądź skrótu tego tytułu, lub prawo osiągania korzyści ze statusu wynikającego z posiadania tego dyplomu.

Niepełna lista stowarzyszeń i organizacji, które w okresie przyjęcia niniejszej dyrektywy spełniają warunki zawarte w akapicie drugim, znajduje się w załączniku. W każdym przypadku, gdy państwo członkowskie dokona uznania, określonego w akapicie drugim, stowarzyszenia lub organizacji, powiadamia o tym Komisję, która publikuje taką informację w *Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich*".

7. Artykuł 1 lit. e) dyrektywy 89/48 precyzuje, iż jako doświadczenie zawodowe należy rozumieć „faktyczne i zgodne z prawem wykonywanie danego zawodu w państwie członkowskim".

8. Artykuł 2 akapit pierwszy dyrektywy 89/48 stanowi, iż „niniejszą dyrektywę stosuje się do każdego obywatela państwa członkowskiego, który zamierza wykonywać zawód regulowany w przyjmującym państwie członkowskim, zarówno jako osoba pracująca na własny rachunek, jak też jako pracownik najemny".

9. Artykuł 3 dyrektywy 89/48 stanowi:

„W przypadku gdy w przyjmującym państwie członkowskim podjęcie lub wykonywanie zawodu regulowanego uzależnione jest od posiadania dyplomu właściwe władze nie mogą, powołując się na podstawę braku odpowiednich kwalifikacji, odmówić prawa obywatelowi państwa członkowskiego do podjęcia lub wykonywania tego zawodu na tych samych warunkach, które są stosowane wobec własnych obywateli:

a) jeżeli wnioskodawca posiada dyplom wymagany w innym państwie członkowskim w celu podjęcia lub wykonywania tego samego zawodu na jego terytorium, a dyplom ten został wydany w danym państwie członkowskim; lub

b) jeżeli wnioskodawca wykonywał dany zawód w pełnym wymiarze godzin przez okres dwóch lat w ciągu ostatnich dziesięciu lat w innym państwie członkowskim, w którym nie podlega on regulacjom, w rozumieniu art. 1 lit. c) i art. 1 lit. d) akapit pierwszy, oraz posiada jeden

lub kilka dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji:

— które zostały wydane przez właściwe władze w państwie członkowskim, mianowane zgodnie z przepisami ustawowymi, wykonawczymi lub administracyjnymi obowiązującymi w tym państwie,

— które wykazują, że ich posiadacz pomyślnie ukończył studia wyższe trwające co najmniej trzy lata lub równoważny okres przy niepełnym wymiarze godzin, na uniwersytecie lub w instytucji szkolnictwa wyższego bądź też w instytucji o zbliżonym poziomie w danym państwie członkowskim oraz, tam gdzie jest to konieczne, pomyślnie ukończył kształcenie zawodowe wymagane jako uzupełnienie kształcenia po szkole średniej, oraz

— które przygotowały ich posiadacza do wykonywania tego zawodu.

Jednakże można nie wymagać dwóch lat doświadczenia zawodowego określonych w akapicie pierwszym, w przypadku gdy kwalifikacje posiadane przez składającego wniosek określone w niniejszym punkcie zostały przyznane po zakończeniu regulowanego kształcenia i szkolenia.

W ten sam sposób jak dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji określony w akapicie pierwszym traktuje się następujące dokumenty: jakiekolwiek dokumenty potwierdzające odbyte studia albo zestaw takich dokumentów wydanych przez właściwe władze w państwie członkowskim, jeżeli został on wydany w wyniku pomyślnego ukończenia kształcenia odbytego na terytorium Wspólnoty i którego poziom został uznany w tym państwie członkowskim za równorzędny, pod warunkiem że pozostałe państwa członkowskie i Komisja zostały powiadomione o tym uznaniu".

10. Artykuł 9 ust. 1 akapit pierwszy dyrektywy 89/48 stanowi, iż „państwa członkowskie wyznaczają, w terminie przewidzianym w art. 12, właściwe władze uprawnione do przyjmowania wniosków i podejmowania decyzji, określonych w niniejszej dyrektywie".

11. Załącznik I do dyrektywy 89/48 wymienia w ramach zawartej w nim listy stowarzyszeń i organizacji zawodowych spełniających warunki art. 1 lit. d) akapit drugi Engineering Council.

2. Dyrektywa 2005/36/WE

12. Dyrektywa 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych [5]

5 — Dz.U. L 255, s. 22.

zastąpiła, począwszy od dnia 20 października 2007 r., dyrektywę 89/48 [6].

13. Zgodnie z motywem czternastym dyrektywy 2005/36 „mechanizm uznawania ustanowiony w dyrektywach 89/48/EWG oraz 92/51/EWG pozostaje niezmieniony".

14. Artykuł 13 ust. 2 akapit pierwszy dyrektywy 2005/36 stanowi, iż: „zezwolenie na dostęp do zawodu, o którym mowa w ust. 1, lub jego wykonywanie udzielane jest także wnioskodawcom, którzy wykonywali zawód określony w tym ustępie w pełnym wymiarze czasu pracy przez dwa lata w okresie ostatnich dziesięciu lat w innym państwie członkowskim, które nie reguluje tego zawodu, o ile posiadają oni jedno lub więcej poświadczeń kompetencji lub dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji".

B — *Uregulowania krajowe*

15. Transpozycji dyrektywy 89/48 do greckiego porządku prawnego dokonano w drodze dekretu prezydenckiego nr 165/2000 z dnia 28 czerwca 2002 r. [7], zmienionego następnie dekretami prezydenckimi: nr 373/2001 z dnia 22 października 2001r. [8] oraz nr 385/2002 z dnia 23 grudnia 2002 r. [9] (zwanego dalej „dekretem nr 165/2000").

16. Artykuł 2 ust. 3 dekretu nr 165/2000 stanowi, iż zawód regulowany to „regulowana działalność zawodowa, bądź zespół regulowanych działalności zawodowych, które tworzą ten zawód w państwie członkowskim".

17. Zgodnie z art. 2 ust. 4 dekretu nr 165/2000, „regulowana działalność zawodowa to działalność zawodowa lub jeden z jej trybów, których podjęcie lub wykonywanie na terenie państwa członkowskiego wymaga, bezpośrednio lub pośrednio, na mocy przepisów, posiadania dyplomu. Tryb wykonywania regulowanej działalności zawodowej tworzą w szczególności:

a) wykonywanie działalności w zakresie tytułu zawodowego w stopniu, do jakiego tytuł ten przysługuje posiadaczom dyplomu, którego uzyskanie jest regulowane przepisami państwa członkowskiego;

b) […]

Działalność zawodowa uważana jest za regulowaną działalność zawodową, jeżeli wykonywana jest ona przez członków stowarzyszenia lub organizacji, której celem jest w szczególności wspieranie i utrzymanie wysokiego

6 — Zobacz art. 62 dyrektywy 2005/36.
7 — FEK A' 149.
8 — FEK A' 251.
9 — FEK A' 334.

standardu w danej dziedzinie zawodowej oraz która dla osiągnięcia tego celu jest uznawana w specjalnej formie przez dane państwo członkowskie, oraz:

a) wydaje dyplomy swoim członkom;

b) zapewnia, że jej członkowie respektują wydane przez nią przepisy dotyczące etyki zawodowej, oraz

c) przyznaje im prawo używania tytułu bądź skrótu tego tytułu, lub prawo osiągania korzyści ze statusu wynikającego z posiadania tego dyplomu.

Załącznik do art. 9 niniejszego dekretu zawiera niewyczerpujący wykaz stowarzyszeń i organizacji, które spełniają wymogi niniejszego akapitu. W każdym przypadku, gdy państwo członkowskie dokona uznania, określonego w niniejszym akapicie, stowarzyszenia lub organizacji, powiadamia o tym Komisję, która publikuje taką informację w *Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.*

[…]"

18. Artykuł 2 ust. 5 dekretu nr 165/2000 definiuje jako działalność zawodową „faktyczne i zgodne z prawem wykonywanie danego zawodu w państwie członkowskim".

19. Artykuł 4 ust. 1 dekretu nr 165/2000 stanowi:

„W przypadku, gdy dostęp do zawodu regulowanego lub jego wykonywanie jest w Grecji uzależnione od posiadania dyplomu w rozumieniu art. 2, Rada, o której mowa w art. 10 niniejszego dekretu może z powodu braku kwalifikacji odmówić obywatelowi innego państwa członkowskiego dostępu do tego zawodu lub jego wykonywania na tych samych warunkach, które znajdują zastosowanie do własnych obywateli, chyba że wnioskodawca:

a) posiada dyplom, o którym mowa w art. 2 i który został wydany w innym państwie członkowskim oraz stanowi warunek wykonywania tego zawodu na jego terytorium lub

b) wykonywał dany zawód w pełnym wymiarze godzin przez okres dwóch lat w ciągu ostatnich dziesięciu lat w innym państwie członkowskim, w którym nie podlega on regulacjom, w rozumieniu art. 2 ust. 3 i 4 niniejszego dekretu, oraz posiada jeden lub kilka dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji, które:

i) zostały wydane przez właściwe władze w państwie członkowskim,

ii) wskazują, iż ich posiadacz pomyślnie ukończył naukę w szkolnictwie pomaturalnym trwającą co najmniej trzy lata lub jednakowy okres przy niepełnym wymiarze godzin, na uniwersytecie lub w instytucji

szkolnictwa wyższego, bądź też instytucji o zbliżonym poziomie w danym państwie członkowskim oraz, w razie konieczności, pomyślnie ukończył szkolenie zawodowe, wymagane jako uzupełnienie kształcenia po szkole średniej, oraz

iii) przygotowały ich posiadacza do wykonywania tego zawodu.

Można nie wymagać dwóch lat doświadczenia zawodowego określonych w akapicie pierwszym, w przypadku gdy kwalifikacje posiadane przez składającego wniosek zostały przyznane po zakończeniu regulowanego kształcenia i szkolenia".

20. Ponadto, na podstawie art. 10 dekretu prezydenckiego nr 165/2000, przy greckim ministerstwie edukacji powszechnej i wyznań religijnych został utworzony kolegialny organ, Symvoulio Anagnorisis Epangelmatikis Isotimias Titlon Tritovathmias Ekpaidefsis (rada do spraw uznawania równoważności kwalifikacji zawodowych wynikających z dyplomów ukończenia studiów wyższych, zwana dalej „Saeitte").

21. Artykuł 11 ust. 1 dekretu nr 165/2000 przewiduje, iż „uznanie prawa do wykonywania określonego zawodu na warunkach, o których mowa w niniejszym dekrecie następuje w drodze szczegółowo uzasadnionej decyzji [Saeitte]".

III — Spór przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

22. Christina Ioanni Toki, obywatelka grecka, przez dwa lata studiowała na wydziale „Technologii" Instytutu Technologicznego w Patras (Grecja). W ramach Systemu Transferu i Akumulacji Punktów Wspólnoty Europejskiej uczestniczyła następnie w trwającym jeden rok programie inżynierii połączonej ze studiami środowiska na uniwersytecie w Sheffield Hallam (Zjednoczone Królestwo), po ukończeniu którego otrzymała w 1997 r. dyplom „Bachelor of Engineering with Environmental Studies". Christina Toki kontynuowała kształcenie w ramach programu studiów z zakresu inżynierii środowiska na uniwersytecie w Portsmouth, po ukończeniu których uzyskała w 1998 r. tytuł „Master of Science".

23. W dniu 1 września 1999 r. Ch. Toki została zatrudniona jako „researcher" na wydziale inżynierii cywilnej uniwersytetu w Portsmouth, gdzie pracowała do dnia 31 sierpnia 2002 r. Otrzymywała ona w tym okresie roczne wynagrodzenie w wysokości 8 000 GBP i posiadała ubezpieczenie społeczne. Zgodnie z zaświadczeniem głównego wykładowcy, który nadzorował jej pracę, do jej obowiązków należało zapewnienie opieki i nadzoru nad studentami. Uczestniczyła ona również w projekcie badawczym prowadzonym we współpracy z prywatnym przedsiębiorstwem brytyjskim, specjalizującym się w technologiach obróbki odpadów, który to projekt polegał na ocenie skuteczności nowatorskiej metody obróbki ścieków miejskich. W tym samym czasie była ona członkiem

grupy badawczej zajmującej się technologią środowiska.

24. W kwietniu 2002 r. Ch. Toki zapisała się dobrowolnie, jako absolwentka („graduate"), do Chartered Institution of Water and Environmental Management (zwanej dalej „CIWEM"), a następnie jako praktykantka do rejestru Engineering Council, co stanowi pierwszy etap ostatecznej rejestracji. Z akt sprawy wynika, iż Ch. Toki nie została członkiem Engineering Council posiadającym pełny status. Aby być wpisaną do rejestru jako pełnoprawny „chartered engineer", czyli osoba posiadająca tytuł, jaki nadaje Engineering Council swoim członkom, zainteresowana powinna była zostać poddana szczególnej procedurze przewidzianej w ramach wspomnianej Council, polegającej na ocenie jej wiedzy zdobytej po ukończeniu studiów, doświadczenia zawodowego oraz przeprowadzeniu rozmowy dotyczącej kwalifikacji zawodowych.

25. W dniu 4 lipca 2003 r. Ch. Toki złożyła do Saeitte wniosek o uznanie, na podstawie przepisów dekretu nr 165/2000 dokonującego transpozycji dyrektywy 89/48, i z uwzględnieniem jej doświadczenia zawodowego zdobytego w Zjednoczonym Królestwie, prawa do wykonywania w Grecji zawodu regulowanego inżyniera środowiska. W dniu 8 marca 2005 r. Saeitte przyjęła protokół nr 96, w którym oddaliła wniosek Ch. Toki z tego powodu, iż nie jest ona posiadaczką dyplomu ukończenia inżynierii, wydanego w Zjednoczonym Królestwie, ponieważ nie przysługuje jej regulowany tytuł „chartered engineer". Nie uzyskała ona zatem uprawnień zawodowych w państwie pochodzenia (Zjednoczone Królestwo), tak jak wymaga tego dekret nr 165/2000. Zawód inżyniera środowiska jest, zdaniem Saeitte, zawodem regulowanym w Grecji, ale nie w Zjednoczonym Królestwie. Niemniej jednak Saeitte wywnioskowała z okoliczności nadawania przez Engineering Council tytułu „chartered engineer", iż działalność, o której mowa, jest działalnością regulowaną. Tymczasem Ch. Toki nie posiada tego tytułu. Zdaniem Saeitte, art. 4 ust. 1 dekretu nr 165/2000 przewiduje stosowanie mechanizmu uznawania, o którym mowa w art. 3 lit. a) dyrektywy 89/48, w przypadku w którym wnioskodawca pochodzi z państwa członkowskiego, w którym wykonywanie zawodu, jakie jest przedmiotem wniosku, jest regulowane i kontrolowane przez stowarzyszenia i organizacje uznane przez to państwo zgodnie z przepisami art. 1 lit. d) akapit drugi rzeczonej dyrektywy.

26. W dniu 29 marca 2005 r. Ch. Toki wniosła zażalenie na protokół nr 96 wydany przez Saeitte, w którym utrzymywała, iż ta ostatnia niesłusznie nie wzięła pod uwagę jej trzyletniego doświadczenia zawodowego jako osoby zatrudnionej jako prowadząca badania na wydziale inżynierii cywilnej na uniwersytecie brytyjskim, z jednej strony, oraz jej wpisu do

rejestru inżynierów w charakterze członka pierwszego stopnia, a w szczególności członkostwa w CIWEM, z drugiej strony. Saeitte, która w międzyczasie otrzymała szereg wyjaśnień od Engineering Council, ponownie zbadała wniosek Ch. Toki i ponownie go oddaliła w dniu 12 kwietnia 2005 r. z tych samych powodów. Christina Toki wniosła zatem skargę do Symvoulio tis Epikrateias przeciwko ministrowi edukacji powszechnej i wyznań religijnych, w której wnosiła o stwierdzenie nieważności protokołu Saeitte nr 98, w którym ta ostatnia utrzymała w mocy swoją decyzję z dnia 8 marca 2005 r.

27. Przed sądem krajowym Ch. Toki podniosła, iż Saeitte niesłusznie oddaliła jej wniosek na podstawie art. 4 ust. 1 lit. a) dekretu nr 165/2000, podczas gdy wniosek ten powinien był podlegać ocenie na podstawie art. 4 ust. 1 lit. b) wspomnianego dekretu, ponieważ zawód inżyniera środowiska nie jest regulowany w Zjednoczonym Królestwie. Ponadto Ch. Toki podnosi, iż posiada ona dyplom w rozumieniu art. 2 ust. 1 dekretu, oraz iż była w stanie udokumentować posiadanie trzyletniego doświadczenia zawodowego w Zjednoczonym Królestwie, które zostało zdobyte w ciągu ostatnich dziesięciu lat.

28. Wobec trudności z dokonaniem wykładni prawa unijnego, Symvoulio tis Epikrateias zawiesił postępowanie i w drodze postanowienia odsyłającego, które zostało złożone w sekretariacie Trybunału w dniu 28 października 2009 r., postanowił skierować do Trybunału, na podstawie art. 234 WE, dwa następujące pytania prejudycjalne:

„1) Czy art. 3 [akapit pierwszy] lit. b) dyrektywy […] 89/48 [...] należy interpretować w ten sposób, że ustanowiony w rzeczonym przepisie mechanizm uznawania stosuje się w przypadkach, gdy zawód, o który chodzi, jest w państwie członkowskim pochodzenia regulowany w rozumieniu art. 1 lit. d) akapit drugi, a osoba zainteresowana nie posiada pełnego członkostwa w stowarzyszeniu lub organizacji, które spełniają przesłanki wymienione we wskazanym akapicie?

2) [W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze] Czy w rozumieniu art. 3 [akapit pierwszy] lit. b) dyrektywy 89/48 […] wykonywanie zawodu w pełnym wymiarze czasu pracy w państwie członkowskim pochodzenia oznacza wykonywanie w charakterze osoby prowadzącej działalność na własny rachunek lub pracownika najemnego tego zawodu, w stosunku do którego został w przyjmującym państwie członkowskim złożony wniosek o udzielenie zezwolenia na podstawie dyrektywy [89/48], czy też może ono oznaczać również badania naukowe związane z działalnością w sektorze naukowym, prowadzone w instytucie i niemające zasadniczo na celu osiągania zysku?”.

IV — Postępowanie przed Trybunałem

29. Skarżąca w postępowaniu przed sądem krajowym, rząd grecki oraz Komisja Europejska przekazały Trybunałowi swoje pisemne uwagi.

30. Na rozprawie, która się odbyła w dniu 12 października 2010 r., ustnie uwagi przedstawiły skarżąca przed sądem krajowym, rząd grecki i Komisja.

V — Analiza prawna

A — *W przedmiocie pytania pierwszego*

31. Aby odpowiedzieć na pytanie pierwsze przedłożone przez sąd krajowy należy potwierdzić, iż działalność zawodowa, której dotyczy sprawa, mieści się w zakresie stosowania dyrektywy 89/48. Następnie trzeba będzie ustalić, do której kategorii działalności zawodowej, w rozumieniu wspomnianej dyrektywy, należy działalność będąca przedmiotem sporu przed sądem krajowym, w państwie członkowskim wykształcenia. Po dokonaniu tego ustalenia pozostanie jedynie rozstrzygnąć kwestię warunków uznawania, które będą miały zastosowanie w tej sprawie.

1. Działalność inżyniera środowiska mieści się w zakresie stosowania dyrektywy 89/48.

32. Po pierwsze, już zostało sprecyzowane, że wspomniana dyrektywa, mimo iż została następnie uchylona, była obowiązującym aktem prawnym w momencie, w którym Ch. Toki złożyła wniosek do Saeitte [10].

33. Ponadto zawód inżyniera ogólnie, czy też inżyniera środowiska w szczególności, nie podlegał harmonizacji sektorowej, a zatem mieści się w ogólnych ramach ustanowionych przez dyrektywę 89/48.

34. Wreszcie z akt wynika, iż zawód inżyniera środowiska jest zawodem regulowanym w Grecji, a więc spełnia warunek wynikający z art. 2 akapit pierwszy dyrektywy 89/48 [11]. Ponadto, ponieważ Ch. Toki powołuje się na dyplomy wydane w innym państwie członkowskim potwierdzające ukończenie studiów trwających co najmniej trzy lata [12], należy stwierdzić, iż działalność, o której mowa, mieści się w zakresie stosowania dyrektywy 89/48.

10 — Zobacz pkt 2 niniejszej opinii.

11 — Zobacz również wyrok z dnia 1 lutego 1996 w sprawie C-164/94 Aranitis, Rec. s. I-135, pkt 17.

12 — Zobacz motyw trzeci i art. 1 lit. a) tiret drugie dyrektywy 89/48.

2. Zakwalifikowanie działalności inżyniera środowiska w państwie członkowskim kształcenia

35. Ze względu na fakt, iż bez wątpienia zawód inżyniera środowiska jest zawodem regulowanym w państwie przyjmującym (Republice Greckiej) i w świetle definicji warunków uznawania, które mają zastosowanie, należy ustalić, czy wspomniana działalność stanowi w państwie członkowskim kształcenia (Zjednoczonym Królestwie) i na podstawie dyrektywy 89/48 działalność regulowaną, działalność uważaną za działalność regulowaną, czy też działalność nieregulowaną.

36. Zainteresowane strony przedstawiają sprzeczne stanowiska co do tego, czy zawód inżyniera środowiska w Zjednoczonym Królestwie ma charakter zawodu regulowanego czy też nieregulowanego, stanowiska te nie opierają się zresztą na szczególnie wnikliwej analizie. Sąd krajowy uściśla jednak, iż prawo obowiązujące w Zjednoczonym Królestwie nie uzależnia dostępu do działalności inżyniera ani inżyniera środowiska od jakiegokolwiek warunku [13]. Sąd krajowy podnosi ponadto, iż rola Engineering Council polega na przeprowadzaniu procedur oceny przydatności zawodowej swoich członków i nadawaniu tytułu tym, którzy spełniają wymagane warunki. Engineering Council ustala również zasady etyki zawodowej, do których przestrzegania zobowiązują się jej członkowie i jest w tym zakresie organem dyscyplinarnym. Mimo niejednoznaczności niektórych pisemnych uwag na ten temat nigdy nie zostało podniesione, iż wykonywanie zawodu inżyniera środowiska jest uzależnione od uzyskania statusu członka wspomnianej Council, a zatem od posiadania tytułu „chartered engineer". Przeciwnie, zapytany o to na rozprawie przed Trybunałem pełnomocnik Ch. Toki stwierdził, co nie było kwestionowane przez inne obecne strony, iż mogła ona wykonywać zawód inżyniera środowiska w Zjednoczonym Królestwie nie będąc członkiem Engineering Council.

37. W tych okolicznościach wydaje się, iż przeciwnie do twierdzeń Saeitte, wspomniana działalność powinna być uznana za działalność regulowaną w rozumieniu art. 1 lit. c) i art. 1 lit. d) akapit pierwszy. Trybunał orzekł bowiem, iż „stanowi taki zawód działalność zawodowa, która, jeśli chodzi o warunki dostępu lub wykonywania jest bezpośrednio lub pośrednio regulowana przez przepisy prawne, czyli ustawowe, wykonawcze lub administracyjne. Dostęp do zawodu lub wykonywanie zawodu należy uznać za bezpośrednio regulowane przez przepisy prawne, jeśli przepisy ustawowe, wykonawcze lub administracyjne, wydane w przyjmującym państwie członkowskim, ustanawiają system, który ma na celu w sposób wyraźny zastrzec daną działalność

13 — O ile do sądu krajowego należy weryfikacja warunków wykonywania działalności zawodowej, o której mowa, to nie wpływa to na możliwość sprecyzowania tych warunków przez Trybunał: zob. wyrok z dnia 7 września 2006 r. w sprawie C-149/05 Price, Zb.Orz. s. I-7691, pkt 39.

zawodową dla osób, które spełniają określone warunki oraz zakazać dostępu tym osobom, które tych warunków nie spełniają" [14]. Tymczasem nie zostało stwierdzone, iż brak przynależności do Engineering Council może uniemożliwić dostęp do działalności inżyniera środowiska.

38. Artykuł 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy 89/48 dotyczy konkretnie przypadku działalności zawodowej wykonywanej przez członków „stowarzyszenia lub organizacji, której celem jest w szczególności wspieranie i utrzymanie wysokiego standardu w danej dziedzinie zawodowej oraz która dla osiągnięcia tego celu jest uznawana w specjalnej formie przez dane państwo członkowskie[…]". Jak wskazano w art. 1 lit. d) akapit trzeci, załącznik I do dyrektywy 89/48 zawiera niepełną listę tych stowarzyszeń lub organizacji spełniających warunki z art. 1 lit. d) akapit drugi, wśród których jest wymieniona Engineering Council [15]. Rodzaje działalności zawodowej wykonywanej w tym kontekście są kwalifikowane w dyrektywie jako działalności zawodowe uważane za regulowane działalności zawodowe. Engineering Council wydaje więc „dyplom" swoim członkom [16], co nie oznacza, iż dyplom jest wymagany w sposób stały od tych wszystkich, którzy chcą wykonywać działalność zawodową inżyniera środowiska.

39. Nie wymaga się zatem od inżyniera środowiska w Zjednoczonym Królestwie, aby był wcześniej obowiązkowo wpisany do rejestru Engineering Council. O ile można sobie wyobrazić, iż „chartered engineer" ma lepszą pozycję handlową czy też znajduje się w korzystniejszej sytuacji w zakresie dostępu do rynku pracy [17], to jest to tylko zwykłe przypuszczenie, które w żadnym razie nie może zmienić faktu, że uprzednie posiadanie tego tytułu nie jest konieczne dla wykonywania działalności zawodowej, o której mowa.

40. Ten szczegół jest ważny, ponieważ potwierdza on, iż jest w pełni możliwe wykonywanie zawodu inżyniera, mimo iż nie jest się „chartered engineer", innymi słowy, nie będąc członkiem stowarzyszenia zawodowego, o którym mowa w art. 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy 89/48. Wyjaśnia on również, dlaczego nie wchodzi w tym przypadku w grę działalność *uważana* za regulowaną działalność zawodową. Ponadto, ze względu na treść listy załączonej do dyrektywy, wydaje mi się jasne, iż celem prawodawcy unijnego było podkreślenie w ten sposób istnienia wspomnianych stowarzyszeń i organizacji oraz ich ewentualnego znaczenia historycznego i kulturalnego w państwach członkowskich, w których one

14 — Przywołany wyrok w sprawie Aranitis (pkt 18, 19).

15 — Zobacz pkt 21 załącznika, rozdział dotyczący Zjednoczonego Królestwa.

16 — Zobacz art. 1 lit. d) akapit drugi, tiret pierwsze dyrektywy 89/48.

17 — Aspekt ten jest w każdym razie bez znaczenia, ponieważ Trybunał w sposób wyraźny orzekł, w odniesieniu do zakwalifikowania zawodu regulowanego w przyjmującym państwie członkowskim, iż „ustalenie, czy zawód jest regulowany zależy od sytuacji prawnej istniejącej w przyjmującym państwie członkowskim, a nie od warunków na rynku pracy w tym państwie członkowskim" (przywołany wyrok w sprawie Aranitis, pkt 23).

działają [18], ale z pewnością nie obligatoryjnego charakteru członkostwa w nich [19]. W tych warunkach okoliczność, iż Ch. Toki nie jest pełnoprawnym członkiem Engineering Council nie stanowi w żadnym przypadku przeszkody w jej dostępie do działalności inżyniera środowiska w państwie członkowskim wykształcenia.

41. Istnienie Engineering Council i jej uznanie przez dyrektywę potwierdzają wreszcie okoliczność, iż działalność inżyniera (a konkretnie inżyniera środowiska) może być kwalifikowana w dwojaki sposób w rozumieniu dyrektywy 89/48.

42. Jeżeli zainteresowany stał się pełnoprawnym członkiem Engineering Council na zasadzie dobrowolności, uznaniu podlega jego tytuł „chartered engineer". Działalność zawodowa, którą wykonuje, powinna być wówczas kwalifikowana jako działalność zawodowa uważana za działalność regulowaną, ponieważ art. 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy przewiduje, iż „działalność zawodowa uważana jest za regulowaną działalność zawodową, jeżeli wykonywana jest ona przez członków stowarzyszenia lub organizacji", takich jak te, o których mowa we wspomnianym przepisie.

43. Z kolei, jeżeli zainteresowany wykonuje działalność nie będąc członkiem stowarzyszenia lub organizacji takich jak te, o których mowa w art. 1 lit. d) akapity drugi i trzeci, wspomniana działalność nie może już być uznana za działalność uważaną za działalność regulowaną w państwie członkowskim kształcenia w rozumieniu tego samego przepisu.

44. W rezultacie, działalność inżyniera środowiska, jaką Ch. Toki twierdzi, iż wykonywała [20], czyli nie będąc członkiem o pełnym statusie Engineering Council, a zatem nie będąc posiadaczem tytułu „chartered engineer", powinna być więc zakwalifikowana jako działalność zawodowa nieregulowana.

45. Jak słusznie podniósł rząd grecki w swoich pisemnych uwagach, w 2003 r., czyli w tym samym roku, kiedy Ch. Toki złożyła swój pierwszy wniosek do Saeitte, Komisja zajęła podobne stanowisko w stosunku do Komisji Petycji Parlamentu Europejskiego

18 — W tym zakresie należy zwrócić uwagę, iż załącznik dotyczy wyłącznie stowarzyszeń lub organizacji z siedzibą w Zjednoczonym Królestwie lub Irlandii.

19 — Z trudem na przykład mogę sobie wyobrazić, iż zawód bibliotekarza podlega w Zjednoczonym Królestwie, obowiązkowemu wpisowi na listę Library Association, które jest jednym z tych stowarzyszeń lub organizacji zawodowych wymienionych w załączniku do dyrektywy (następnie zmieniło ono nazwę na Chartered Institute of Library and Information Professionals).

20 — To ostrożne sformułowanie nasuwa się w kontekście pytania drugiego przedłożonego Trybunałowi, które powinno nas skłonić do zadania sobie pytania, do jakiego stopnia Ch. Toki rzeczywiście wykonywała zawód inżyniera środowiska.

w odniesieniu do obywatela greckiego, który znajdował się w porównywalnej pod każdym względem sytuacji do sytuacji Ch. Toki [21]. Komisja w sposób wyraźny wskazała wówczas, że ze względu na fakt, iż zawód inżyniera nie jest regulowany w Zjednoczonym Królestwie przez żaden szczególny przepis, istnieją dwie różne sytuacje, w zależności od tego, czy zainteresowany był czy też nie był „chartered engineer". Jest więc zaskakujące, iż Komisja zajmuje w swoich pisemnych uwagach diametralnie odmienne stanowisko, bowiem twierdzi ona, bez różnicowania, że wykonywanie zawodu inżyniera środowiska jest regulowane w rozumieniu art. 1 lit. d) akapit pierwszy w związku z art. 1 lit. d) akapit drugi, oraz że mają w tym przypadku zastosowanie warunki uznawania dotyczące zawodów regulowanych.

46. Twierdzenie, iż ta sama działalność zawodowa może być zakwalifikowana w dwojaki sposób w świetle dyrektywy 89/48 w zależności od warunków wykonywania (posiadania lub nieposiadania członkostwa) potwierdza dalsza ewolucja prawa Unii, a w szczególności przywołana dyrektywa 2005/36, która uchyliła i zastąpiła dyrektywę 89/48 i która, przypominam, nie miała zastosowania ratione temporis w dniu, w którym Ch. Toki złożyła swój wniosek. Artykuł 3 ust. 2 dyrektywy 2005/36 ma zastosowanie do zawodu wykonywanego przez „*członków* stowarzyszeń lub organizacji wyszczególnionych w załączniku I" (w załączniku do tej dyrektywy jest wymieniona Engineering Council) i stanowi, iż taki zawód jest traktowany jak zawód regulowany [22].

47. Ponadto, nawet jeśli Trybunał miałby stwierdzić, iż okoliczność, że stowarzyszenie lub organizacja, w której zakresie działania mieści się dana działalność zawodowa, spełnia warunki przewidziane w art. 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy 89/48, ma wpływ na przyznanie wspomnianej działalności statusu działalności zawodowej uważanej za regulowaną działalność zawodową, w tym również w sytuacji, w której wspomniana działalność zawodowa jest wykonywana przez osoby, które nie są jej członkami, to taka ocena, jak niezwłocznie zostanie to wykazane, nie będzie miała wpływu na mające zastosowanie warunki uznawania.

21 — Petycja nr 786/2002 złożona przez L. Kounisa. L. Kounis posiadał dyplom inżyniera wydany w Zjednoczonym Królestwie, jednakże nie był członkiem Engineering Council, a zatem nie posiadał tytułu „chartered engineer". Wystąpił on o uznanie swojego dyplomu w Grecji w celu wykonywania tam działalności zawodowej inżyniera, jednakże Saeitte oddaliła jego wniosek.

22 — Artykuł 52 ust. 2 stanowi z kolei, iż „w przypadku gdy dany zawód jest w przyjmującym państwie członkowskim regulowany przez stowarzyszenie lub organizację, o których mowa w art. 3 ust. 2, obywatele państw członkowskich mogą używać tytułu lub skrótu tytułu zawodowego przyznawanego przez daną organizację lub stowarzyszenie wyłącznie za okazaniem dowodu potwierdzającego przynależność do tych stowarzyszeń lub organizacji". Przepis ten nie dotyczy zatem warunków posługiwania się tytułem zawodowym wydanym przez dane stowarzyszenie i nie można z niego wnioskować, podobnie jak z brzmienia dyrektywy 89/48, iż jedynie członkowie tych organizacji są uprawnieni do wykonywania działalności zawodowej, o której mowa.

3. Ustalenie warunków uznawania mających zastosowanie do działalności zawodowej inżyniera środowiska w przypadku skarżącej przed sądem krajowym

48. Dyrektywa 89/48 ustanawia system, który „poprzez wzmocnienie prawa obywatela Wspólnoty do wykorzystania swoich umiejętności zawodowych w każdym państwie członkowskim, uzupełnia i wzmacnia jego prawo do nabywania umiejętności tam, gdzie tego pragnie” [23]. Jednakże, i jak Trybunał miał już okazję podkreślić, „metoda uznawania ustanowiona w dyrektywie 89/48 nie prowadzi do automatycznego i bezwarunkowego uznawania danych dyplomów i kwalifikacji zawodowych” [24]. I tak, art. 3 rzeczonej dyrektywy określa dwa różne mechanizmy uznawania i tylko jeden z nich może znaleźć zastosowanie w odniesieniu do danego stanu faktycznego [25].

49. Artykuł 3 akapit pierwszy lit. a) dyrektywy 89/48 ma zastosowanie w przypadku gdy zawód jest regulowany w państwie członkowskim wykształcenia. Chodzi wówczas o stwierdzenie przez właściwy organ krajowy, iż wnioskodawca posiada dyplom wymagany przez państwo członkowskie wykształcenia w celu dostępu do tego zawodu regulowanego zarówno w przyjmującym państwie członkowskim jak i w państwie członkowskim wykształcenia.

50. Z kolei art. 3 akapit pierwszy lit. b) wspomnianej dyrektywy przewiduje odmienny mechanizm uznawania, oparty na doświadczeniu zawodowym zdobytym w państwie członkowskim wykształcenia, jeżeli w państwie tym zawód ten nie podlega „regulacjom, w rozumieniu art. 1 lit. c) i art. 1 lit. d) akapit pierwszy”. W rezultacie zakres stosowania art. 3 akapit pierwszy lit. a) należy ustalić czytając ten przepis w związku z art. 3 akapit pierwszy lit. b), z którego wynika, w drodze rozumowania a contrario, iż mechanizm przewidziany w art. 3 akapit pierwszy lit. a) ma zastosowanie wówczas gdy w państwie członkowskim wykształcenia zawód lub działalność zawodowa są traktowane jako regulowane.

51. Jeżeli Trybunał, jak sugeruję, stwierdzi, iż działalność inżyniera środowiska, taka, jaką Ch. Toki twierdzi, iż wykonywała, nie jest działalnością regulowaną w państwie członkowskim wykształcenia, to wówczas warunkami uznawania, które powinny mieć zastosowanie w niniejszej sprawie, są warunki przewidziane w art. 3 akapit pierwszy lit. b).

52. W przypadku gdyby, przeciwnie, Trybunał miał stwierdzić, iż działalność inżyniera środowiska, taka, jaką Ch. Toki twierdzi, iż wykonywała, jest działalnością zawodową uważaną za regulowaną działalność

23 — Zobacz motyw trzynasty dyrektywy 89/48.

24 — Wyrok z dnia 23 października 2008 r. w sprawie C-274/05 Komisja przeciwko Grecji, Zb.Orz. s. I-7969, pkt 39.

25 — Przywołany wyrok w sprawie Price, pkt 36.

zawodową [w rozumieniu art. 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy], powinien wziąć pod uwagę okoliczność, iż warunki, o których mowa w art. 3 akapit pierwszy lit. a), mają zastosowanie jedynie do działalności regulowanych [w rozumieniu art. 1 lit. c) i lit. d) akapit pierwszy].

53. Mechanizm uznawania przewidziany w art. 3 akapit pierwszy lit. b) ma bowiem zastosowanie zarówno wówczas, gdy zawód nie jest regulowany w państwie członkowskim wykształcenia, jak i wówczas, gdy działalność jest działalnością uważaną za działalność regulowaną w rozumieniu art. 1 lit. d) akapit drugi.

54. Jednakże, w świetle orzecznictwa Trybunału, sytuacja nie wydaje się wcale tak oczywista.

55. Trybunał orzekł już, iż „art. 3 akapit pierwszy lit. b), [dyrektywy 89/48] znajduje zastosowanie wyłącznie wtedy, gdy sporny zawód nie jest zawodem regulowanym w tym państwie członkowskim [wykształcenia]" [26], jednakże Trybunał nie rozróżnił w szczególny sposób działalności zawodowych uważanych za regulowane działalności zawodowe.

56. Stanowisko Trybunału w sprawie Price [27] jest jednak w tym zakresie raczej zaskakujące. W tej sprawie Harold Price był posiadaczem dyplomu „Bachelor" uwierzytelnionego przez jedną z organizacji, o których mowa w art. 1 lit. d) akapit drugi, i wymienionego w załączniku do dyrektywy. Nie stał się on jednak nigdy członkiem odpowiedniej organizacji (Royal Institution of Chartered Surveyors). Mimo że pytanie prejudycjalne, które zostało przedłożone Trybunałowi, nie dotyczyło ustalenia mechanizmu uznawania mającego zastosowanie w takiej sytuacji, Trybunał orzekł, iż ponieważ „H. Price nie jest członkiem Royal Institution of Chartered Surveyors, w niniejszym przypadku nie powstaje kwestia uznania na podstawie tego przepisu [art. 3 akapit pierwszy lit. a)] dyplomów wydanych przez tę organizację, nawet jeśli okazałoby się, że zawód [o którym mowa] stanowi zawód regulowany w Zjednoczonym Królestwie na podstawie regulacji przewidzianej przez tę organizację" [28]. Trybunał daje tu do zrozumienia, iż jeżeli H. Price byłby członkiem tej organizacji i zatem posiadaczem wydanego przez nią dyplomu, miałby zastosowanie mechanizm uznawania przewidziany w art. 3 akapit pierwszy lit. a), tymczasem działalność zawodowa w tej sprawie jest jedynie działalnością uważaną za działalność regulowaną w rozumieniu art. 1 lit. d) akapit drugi. Trybunał wnioskuje zatem, iż „art[.] 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48 znajduje zastosowanie, jeśli sporny zawód nie jest regulowany w państwie członkowskim miejsca wykształcenia. W rezultacie, […], przepis ten znajduje zastosowanie, tylko o ile Royal Institution of Chartered Surveyors nie spełnia kryteriów określonych w art. 1 lit. d) akapit drugi" [29]. Z przyczyn przedstawionych powyżej, takie rozwiązanie wydaje mi się w sposób wyraźny sprzeczne z brzmieniem art. 3 akapit pierwszy lit. b) i byłoby właściwe, gdyby Trybunał wykorzystał okazję, jaka

26 — Wyrok z dnia 14 kwietnia 2005 r. w sprawie C-141/04 Peros, Zb.Orz. s. I-7163, pkt 31.

27 — Ibidem.

28 — Ibidem (pkt 47).

29 — Ibidem (pkt 48).

pojawia się w niniejszej sprawie, aby zmienić swoje orzecznictwo w tym zakresie.

57. W tym zakresie nie mogę oprzeć się przeświadczeniu, iż jeśli chodzi o działania, które są objęte art. 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy 89/48, ważne jest aby odnieść się do pełnego sformułowania „działalność zawodowa uważana za regulowaną działalność zawodową". Ze względu na fakt, iż mechanizm uznawania mający zastosowanie do takich działalności nie jest dokładnie taki sam, jak w stosunku do działalności regulowanych w świetle art. 1 lit. d) akapit pierwszy, traktowanie tych pierwszych nie jest identyczne z traktowaniem tych drugich. W tych okolicznościach wyjątkowo mylące jest określanie jako działalności regulowane działalności, które są jedynie uważane za działalności zawodowe regulowane zgodnie z brzmieniem dyrektywy 89/48.

58. Wreszcie – a ta ostatnia seria uwag ma również znaczenie jedynie przy założeniu, że Trybunał doszedłby do wniosku, iż działalność inżyniera środowiska taka, jaką Ch. Toki twierdzi, że wykonywała, jest działalnością zawodową regulowaną w rozumieniu art. 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy 89/48 – należy zwrócić uwagę, iż dekret nr 165/2000 dokonał niepełnej transpozycji art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48, czego konsekwencją było prawdopodobnie pozostanie niejasności dla Saeitte. Artykuł 4 ust. 1 lit. b) wspomnianego dekretu, który przewiduje stosowanie warunków uznawania, o których mowa w art. 3 lit. b) dyrektywy 89/48, w celu zakwalifikowania danej działalności jako działalności regulowanej w państwie członkowskim pochodzenia odsyła do art. 2 ust. 3 [30] oraz do całego przepisu art. 2 ust. 4 [31], a nie ogranicza się tylko do akapitu pierwszego art. 2 ust. 4. Rezultatem tego jest, co potwierdza decyzja Saeitte, wyłączenie stosowania warunków uznawania przewidzianych w art. 3 lit. b) dyrektywy w przypadkach, w których zainteresowany pochodzi z państwa członkowskiego, w którym wykonywanie zawodu będącego przedmiotem wniosku złożonego na podstawie dyrektywy jest częściowo kontrolowane przez stowarzyszenia lub organizacje uznane przez to państwo zgodnie z przepisem art. 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy. Artykuł 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy nie został więc prawidłowo przetransponowany.

59. Z tego względu nic nie stoi na przeszkodzie, aby Ch. Toki mogła powołać się na ten przepis przed sądem krajowym. Trybunał od dawna stoi na stanowisku, iż „dyrektywa [89/48] ma na celu nadanie praw obywatelom

30 — Który to przepis odpowiada art. 1 lit. c) dyrektywy 89/48.
31 — Który to przepis odpowiada art. 1 lit. d) dyrektywy 89/48.

innych państw członkowskich” [32] i już orzekł, że „artykuł 3 akapit pierwszy lit. a) dyrektywy 89/48 stanowi przepis, którego treść jest bezwarunkowa i wystarczająco precyzyjna, aby jednostki mogły powoływać się na ten przepis przed sądem krajowym w celu niezastosowania przepisów krajowych niezgodnych ze wspomnianą dyrektywą” [33]. Ze swojej strony uważam, iż to samo należy stwierdzić w odniesieniu do art. 3 akapit pierwszy lit. b), ponieważ wydaje mi się, iż przepis art. 3, przynajmniej jeśli chodzi o całość akapitu pierwszego tego przepisu, tworzy niepodzielną jedność.

60. Proponuję odpowiedzieć na pytanie pierwsze biorąc pod uwagę, że wykładni art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48 należy dokonać w ten sposób, iż mechanizm uznawania, który ten przepis przewiduje, ma zastosowanie w przypadkach, w których, w państwie członkowskim wykształcenia, zawód jest uważany za działalność zawodową regulowaną w rozumieniu art. 1 lit. d) akapit drugi wspomnianej dyrektywy. Ze względu na fakt, że art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48 ma zastosowanie zarówno do działalności uważanych za działalności regulowane w państwie wykształcenia, jak i do działalności nieregulowanych, okoliczność, iż zainteresowany jest czy też nie jest członkiem o pełnym statusie stowarzyszenia lub organizacji spełniających warunki wymienione w art. 1 lit. d) akapit drugi wspomnianej dyrektywy, nie ma wpływu na ustalenie mającego zastosowanie mechanizmu uznawania.

B — *W przedmiocie pytania drugiego*

61. W przypadku gdyby Trybunał miał dojść do wniosku, iż warunkami uznawania, mającymi zastosowanie do sytuacji Ch. Toki, w chwili w której Saeitte dokonywała oceny tej sytuacji, są warunki przewidziane w art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48, sąd krajowy zmierza do ustalenia, czy doświadczenie zawodowe, które zdobyła Ch. Toki będąc pracownikiem badawczym na uniwersytecie w okresie od 1999 do 2002 r., może być uważane za wykonywanie w pełnym wymiarze czasu zawodu inżyniera środowiska przez okres dwóch lat w ciągu ostatnich dziesięciu lat.

1. W przedmiocie dopuszczalności pytania drugiego

62. Tytułem wstępu zwracam uwagę, iż dopuszczalność pytania drugiego przedłożonego przez sąd krajowy, nie jest oczywista. Ze względu na fakt, iż do sądu krajowego została skierowana skarga o stwierdzenie nieważności spornej decyzji wydanej przez Saeitte,

32 — Wyrok z dnia 23 marca 1995 r. w sprawie C-365/93 Komisja przeciwko Grecji, Rec. s. I-499, pkt 9.

33 — Wyrok z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie C-102/02 Beutenmüller, Rec. s. I-5405, pkt 55; podobnie przywołany wyrok w sprawie Peros, pkt 32.

jeśli Trybunał orzekłby zgodnie z moimi propozycjami dotyczącymi pytania pierwszego, byłoby to wystarczające, aby sąd krajowy stwierdził nieważność spornej decyzji i odesłał sprawę do ponownego rozpoznania przez organ administracyjny. Ponadto wspomniana decyzja jest oparta na mechanizmie odpowiadającym w regulacjach krajowych art. 3 akapit pierwszy lit. a) dyrektywy 89/48, a mianowicie Saeitte rozstrzygnęła w przedmiocie ustalenia, czy Ch. Toki mogła powołać się na posiadanie równoważnego dyplomu, ale nie wypowiedziała się na temat kwestii, czy doświadczenie zawodowe zdobyte przez Ch. Toki w Zjednoczonym Królestwie w charakterze pracownika badawczego może być w sposób ważny uwzględnione w oparciu o mechanizm uznawania przewidziany w art. 3 akapit pierwszy lit. b) wspomnianej dyrektywy. A zatem, przy założeniu, iż sprawa miałaby być ponownie rozpoznana przez organ administracji greckiej, organ ten nie mógłby tej sprawy rozpoznać na podstawie dyrektywy 89/48, która została uchylona przez dyrektywę 2005/36 [34].

63. Niezależnie od tych wszystkich ustaleń, z kilku powodów dochodzę do wniosku, iż pytanie to jest dopuszczalne.

64. Po pierwsze, żadna z zainteresowanych stron, które złożyły pisemne uwagi, nie zakwestionowała dopuszczalności owego pytania drugiego.

65. Następnie z utrwalonego orzecznictwa wynika, iż w ramach procedury ustanowionej w art. 234 WE „wyłącznie do sądu krajowego, przed którym toczy się spór i który wobec tego musi przyjąć na siebie odpowiedzialność za wydane orzeczenie, należy ocena, w świetle konkretnych okoliczności sprawy, zarówno niezbędności orzeczenia prejudycjalnego do wydania wyroku, jak i istotnego charakteru pytań skierowanych do Trybunału. W związku z tym, jeśli postawione pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany do wydania orzeczenia” [35]. Jedynie w szczególnych okolicznościach to do Trybunału, w celu zweryfikowania jego własnej kompetencji, należy zbadanie okoliczności, w jakich sąd krajowy kieruje do niego wniosek [36]. Konkretniej „odmowa udzielenia odpowiedzi na pytanie prejudycjalne zadane przez sąd krajowy jest możliwa jedynie wtedy, gdy żądana wykładnia prawa Unii w sposób oczywisty nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub przedmiotem sporu toczącego się przed sądem krajowym lub też gdy problem ma charakter hipotetyczny albo gdy Trybunałowi nie przedstawiono okoliczności faktycznych i prawnych koniecznych do tego, aby mógł odpowiedzieć na zadane mu pytania w użyteczny sposób” [37]. Skłaniam się ku uzasadnieniu przedstawionemu przez sąd krajowy, w świetle którego należy dostarczyć organowi administracji, którego decyzja będzie z pewnością unieważniona, wytyczne, jakich potrzebuje w celu przyjęcia nowej decyzji. Wykładnia przepisu prawa unijnego, o którą występuje sąd krajowy pozostaje w oczywistym związku ze sporem przed sądem krajowym, zarówno jeśli chodzi o regulację dyrektywy 89/48, czy też art. 13 ust. 2 dyrektywy 2005/36, która powtarza te same warunki uznania, co przewidziane w dyrektywie 89/48. A zatem żaden z trzech przypadków przedstawionych przez Trybunał,

34 — Artykuł 63 dyrektywy 2005/36 przewidywał bowiem, iż państwa członkowskie miały dostosować swoje ustawodawstwo do przepisów wspomnianej dyrektywy najpóźniej do 20 października 2007 r.

35 — Wyrok z dnia 18 marca 2010 r. w sprawie C-440/08 Gielen, Zb.Orz. s. I-2323, pkt 27 i cytowane tam orzecznictwo.

36 — Ibidem, pkt 28 i cytowane tam orzecznictwo.

37 — Ibidem, pkt 29 i cytowane tam orzecznictwo.

które uzasadniają odmowę rozstrzygnięcia w przedmiocie pytania prejudycjalnego, nie występuje w niniejszej sprawie.

66. Wreszcie zwracam uwagę, że motyw 14 dyrektywy 2005/36 stwierdza w sposób wyraźny, iż „mechanizm uznawania ustanowiony w dyrektywach 89/48/EWG oraz 92/51/EWG pozostaje niezmieniony". Zatem wskazówki, jakich udzieli Trybunał w drodze odpowiedzi na drugie pytanie prejudycjalne zachowają swoją ważność, zarówno w odniesieniu do dyrektywy 89/48, jak i do dyrektywy 2005/36.

67. W tych okolicznościach proponuję Trybunałowi, aby przyjął pytanie drugie do rozpoznania i kontynuował analizę.

2. W przedmiocie wykonywania zawodu w pełnym wymiarze czasu pracy

68. Jeżeli mają mieć zastosowanie warunki uznawania przewidziane w art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48, organ krajowy nie może odmówić dostępu do danej działalności, jeżeli wnioskodawca wykonywał ten zawód w pełnym wymiarze czasu pracy w ciągu dwóch lat w innym państwie członkowskim, które nie reguluje wspomnianej działalności. Artykuł 3 akapit drugi dyrektywy precyzuje, iż chodzi właśnie o działalność zawodową, o której mowa w akapicie pierwszym. Tymczasem dyrektywa 89/48 definiuje działalność zawodową w art. 1 lit. e) jako „faktyczne i zgodne z prawem wykonywanie danego zawodu w państwie członkowskim". A zatem, aby odpowiedzieć na pytanie drugie sądu krajowego, należy ustalić, czy działalność, którą wykonywała Ch. Toki na uniwersytecie, na którym była zatrudniona od 1999 r. do 2002 r., może być uważana za faktyczne wykonywanie w pełnym wymiarze czasu pracy zawodu inżyniera środowiska.

69. Sytuacja Ch. Toki jest szczególna z tego względu, że aby mogła ona uzyskać zezwolenie na wykonywanie zawodu inżyniera środowiska w Grecji, powołuje się ona na trzyletnie doświadczenie zawodowe, zdobyte nie w charakterze inżyniera środowiska jako takiego, ale w charakterze osoby prowadzącej badania w dziedzinie inżynierii środowiska. Skarżąca przed sądem krajowym była zatrudniona przez okres trzech lat jako „researcher" przez uniwersytet w Portsmouth. W tym charakterze Ch. Toki uczestniczyła w nadzorze nad studentami oraz brała udział w różnego rodzaju działaniach akademickich (jak udział w grupie badawczej z zakresu technologii środowiska, redagowaniu sprawozdań, przedstawianiu wyników badań środowisku uniwersyteckiemu i przemysłowemu). Z akt

sprawy wynika, iż pracowała ona również we współpracy z prywatną spółką specjalizującą się w technologiach obróbki odpadów ciekłych i wykonywała w tym zakresie analizy w laboratorium w celu kontroli jakości obróbki osadów ściekowych. Ta ostatnia działalność stanowiła, zdaniem Ch. Toki, istotny aspekt zawodu inżyniera środowiska.

70. Biorąc pod uwagę brzmienie pytania i uwzględniając uwagi skarżącej przed sądem krajowym, która podkreślała ten aspekt, chciałbym uściślić, po pierwsze, iż nie było to kwestionowane i jest to bezsporne, iż działalność badawcza, jaką prowadziła Ch. Toki, stanowi wykonywanie działalności zawodowej w charakterze pracownika najemnego. Sąd krajowy uznał za słuszne sprecyzowanie w treści drugiego pytania, iż Ch. Toki zdobyła doświadczenie zawodowe jako „researcher" w placówce niemającej „zasadniczo na celu osiągania zysku". Ustalenie, czy dana placówka działa czy też nie działa w celu osiągania zysku, nie ma, z punktu widzenia sporu przed sądem krajowym, absolutnie żadnego znaczenia. Liczy się bowiem ustalenie, czy doświadczenie zawodowe zostało zdobyte w drodze wykonywania działalności zawodowej w charakterze osoby prowadzącej działalność na własny rachunek czy też pracownika najemnego. Okoliczność, iż Ch. Toki była zatrudniona przez uniwersytet w Portsmouth, nie jest z kolei kwestionowana.

71. Problemem nie jest więc ustalenie, czy uniwersytecka działalność badawcza może być uważana za doświadczenie zawodowe samo w sobie. Rzeczywiście przedłożone pytanie, na które odpowiedź jest bardziej złożona, dotyczy tego, czy wskazana działalność badawcza, prowadzona przynajmniej częściowo w dziedzinie, jak się wydaje, związanej z zawodem inżyniera środowiska, jak sformułował to sąd krajowy, może być w pełni uważana za faktyczne wykonywanie tego zawodu w rozumieniu prawa Unii.

72. Innymi słowy, jeżeli Ch. Toki występowałaby o udzielenie zezwolenia na wykonywanie zawodu pracownika badawczego w Grecji i przy założeniu, oczywiście, iż warunki uznawania mające zastosowanie do działalności nieregulowanych lub uważanych za działalności regulowane znalazłyby wówczas zastosowanie, to jej doświadczenie zdobyte na uniwersytecie w innym państwie członkowskim musiałoby bezsprzecznie być wzięte pod uwagę.

73. Niejednoznaczność niniejszego przypadku polega na tym, iż Ch. Toki powołuje się na trzyletnie doświadczenie zawodowe w dziedzinie badań naukowych, ale związane z dziedziną inżynierii środowiska. Trudność jest większa o tyle, iż żadna ze stron nie zajęła stanowiska co do istnienia i intensywności tego rzekomego powiązania pomiędzy zadaniami wykonywanymi przez Ch. Toki na uniwersytecie a zadaniami, które miałaby wykonywać

w ramach „faktycznego" wykonywania zawodu inżyniera środowiska.

74. Wykonywanie w pełnym wymiarze czasu pracy, wymagane zgodnie z brzmieniem dyrektywy 89/48 odnosi się, jak już zostało to podniesione, do doświadczenia zawodowego zdobytego w państwie członkowskim, które nie reguluje zawodu. Chodzi więc tu o „faktyczne i zgodne z prawem wykonywanie danego zawodu". Przez „dany zawód" należy rozumieć zawód, którego dotyczy wniosek o uznanie, złożony w przyjmującym państwie członkowskim. Wniosek Ch. Toki dotyczy działalności inżyniera środowiska. W świetle wcześniejszych rozważań należy stwierdzić, iż doświadczenie zdobyte przez Ch. Toki na stanowisku „researcher" nie może być w pełni traktowane, a priori, jako faktyczne wykonywanie działalności inżyniera środowiska, ponieważ konkretnie to nie ten zawód wykonywała ona w Zjednoczonym Królestwie. W tym zakresie art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48 dokładnie precyzuje, że uznanie zakłada, iż chodzi o wykonywanie „tego" zawodu, to znaczy zawodu, którego dotyczy wniosek o zezwolenie na dostęp czy na wykonywanie zawodu. Również takie stanowisko, w istocie, zajęła Komisja w ramach swojej, uprzednio przywołanej, pisemnej odpowiedzi udzielonej komisji petycji Parlamentu [38].

75. A zatem, orzekając na podstawie dyrektywy 89/48 w odniesieniu do dyplomów wymaganych przez państwo członkowskie wykształcenia, w przypadku gdy to państwo reguluje dostęp do „tego samego zawodu" na swoim terytorium, Trybunał już orzekł, iż „wyrażenie »ten sam zawód« zawarte w art. 3 akapit pierwszy lit. a) dyrektywy należy rozumieć tak, że dotyczy ono zawodów, które w państwie członkowskim pochodzenia oraz w przyjmującym państwie członkowskim są albo identyczne, albo analogiczne, albo – w pewnych przypadkach – po prostu równoważne pod względem działalności, jakie obejmują" [39]. Uważam, iż ze wszech miar wykładnia, jakiej dokonał Trybunał, ma zastosowanie również w ramach art. 3 akapit pierwszy lit. b), który dotyczy wykonywania w pełnym wymiarze czasu pracy „tego zawodu".

76. Ponadto przyjęta przez Trybunał wykładnia wyrażenia „ten sam zawód" pozwala na wprowadzenie pewnej poprawki, przy uwzględnieniu, iż może również chodzić o zawody równoważne z punktu widzenia objętych nimi działalności. W tych okolicznościach do organu krajowego właściwego w zakresie uznawania dyplomów i doświadczenia zawodowego, w tym przypadku Saeitte, będzie należało ustalenie, czy zadania, które wykonała Ch. Toki w ramach współpracy z wyspecjalizowaną spółką prywatną mogą stanowić, jak twierdzi Ch. Toki, istotny aspekt działalności inżyniera środowiska, to

38 — Komisja bowiem podniosła, iż doświadczenie zawodowe, wymagane na podstawie art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48 powinno być zdobyte w tym samym zawodzie, w zakresie którego zainteresowany posiada kwalifikacje i występuje o uznanie. Komisja stwierdziła, iż L. Kounis, choć bezsprzecznie posiada doświadczenie jako „lecturer", nie może powołać się na doświadczenie zawodowe w charakterze inżyniera (zob. przywołana petycja nr 786/2002).

39 — Wyrok z dnia 19 stycznia 2006 r. w sprawie C-330/03 Colegio, Zb.Orz. s. I-801, pkt 20.

znaczy istotny aspekt zawodu równoważnego w rozumieniu orzecznictwa Trybunału.

77. Kiedy Saeitte oceni ten związek pomiędzy zadaniami, które wykonywała Ch. Toki w okresie swojego zatrudnienia na uniwersytecie a tymi, które są wykonywane w ramach faktycznego wykonywania zawodu inżyniera środowiska, należy następnie ustalić, czy w ciągu trzech lat, kiedy pracowała na uniwersytecie jako „researcher", Ch. Toki rzeczywiście wykonywała w pełnym wymiarze czasu pracy przez okres przynajmniej dwóch lat działalność stanowiącą istotny aspekt zawodu inżyniera środowiska, ponieważ z akt sprawy wynika, iż Ch. Toki wykonywała w ciągu tych trzech lat inne działalności, które w sposób wyraźny nie miały żadnego związku z faktycznym wykonywaniem zawodu inżyniera środowiska (jak na przykład nadzór nad studentami).

78. Dodam jeszcze, że nie można wykluczyć, iż wykonywanie działalności jedynie związanych z działalnością zawodową, o dostęp do której został złożony wniosek, mimo że nie może stanowić faktycznego wykonywania danego zawodu, to przyczynia się do nabycia a następnie konsolidacji wiedzy wnioskodawcy związanej z tą działalnością. Jednakże prawdopodobne jest, iż współpraca Ch. Toki ze spółką prywatną nie umożliwiła zainteresowanej wykonywania wszystkich działalności, które wykonywałaby przy okazji faktycznego wykonywania zawodu inżyniera środowiska. Ch. Toki nie miała na przykład kontaktu z klientami, można również przypuszczać, iż znajomość regulacji krajowych z zakresu urbanistyki i ochrony środowiska jest niezbędna inżynierom środowiska, a może jej brakować Ch. Toki, jeśli chodzi o regulacje greckie.

79. Aby analiza była pełna, należy również rozważyć założenie, zgodnie z którym organ krajowy zdecydowałby zastosować w stosunku do skarżącej środki wyrównawcze [40]. Miałoby to miejsce, gdyby Saeitte stwierdziła, iż na zawód inżyniera środowiska w Grecji składają się jedna lub więcej działalności zawodowych, które nie wchodzą w skład zawodu wykonywanego przez wnioskodawcę w państwie członkowskim wykształcenia, gdy ta różnica ma związek ze specyficznym programem kształcenia wymaganym w Grecji oraz obejmuje materiał zasadniczo różniący się od tego, który obejmuje wykształcenie, jakie uzyskał wnioskodawca [41].

80. Środki wyrównawcze, jakie zostałyby wówczas zastosowane, powinny brać należycie pod uwagę, z poszanowaniem zasady

40 — Artykuł 4 dyrektywy 89/48 a następnie art. 14 dyrektywy 2005/36.

41 — Artykuł 4 ust. 1 lit. b) tiret trzecie dyrektywy 89/48, a następnie art. 14 ust. 1 lit. c) dyrektywy 2005/36. Ten ostatni przypadek zakłada, że organ krajowy uznaje zarówno wystarczający związek pomiędzy działalnością wykonywaną przez Ch. Toki i działalnością inżyniera środowiskowego, oraz że chodziło o wykonywanie w pełnym wymiarze czasu pracy wspomnianej działalności związanej, aby warunki przewidziane w art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48 mogły być uznane za spełnione.

proporcjonalności, doświadczenie zdobyte przez Ch. Toki, choć jest ono niewystarczające, aby udzielić jej zezwolenia na natychmiastowy i niewymagający innych formalności dostęp do wspomnianej działalności.

81. Orzecznictwo nie pozostawia w tym zakresie żadnych wątpliwości, ponieważ Trybunał miał już okazję orzec, iż „zakres art. 4 dyrektywy 89/48, zezwalający wyraźnie na środki wyrównawcze, należy ograniczyć do przypadku gdy wydają się one proporcjonalne do pożądanego celu" [42]. Stosowanie środków wyrównawczych z uwzględnieniem zasady proporcjonalności zostało zresztą w sposób wyraźny przewidziane w art. 14 ust. 5 dyrektywy 2005/36 [43]. A zatem, w momencie ustalania, w razie potrzeby, środków wyrównawczych, organ krajowy będzie musiał uwzględnić wszelkie doświadczenie praktyczne mające znaczenie dla wykonywania zawodu, jakiego dotyczy wniosek, które mogło uzupełnić, przynajmniej częściowo, wiedzę brakującą w ramach początkowo zdobytego wykształcenia.

82. W tych okolicznościach proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytanie drugie w ten sposób, iż w świetle dyrektywy 89/48 jak i dyrektywy 2005/36, wykonywanie zawodu w pełnym wymiarze czasu pracy należy rozumieć jako faktyczne wykonywanie tego samego zawodu, czyli zawodu, w odniesieniu do którego został złożony wniosek o zezwolenie. Do organu krajowego należy ustalenie, czy zadania wykonywane przez skarżącą przed sądem krajowym w ramach jej działalności badawczej mogą stanowić zawód równoważny pod względem działalności, jakie on obejmuje, w rozumieniu orzecznictwa Trybunału. Wreszcie przy założeniu, iż organ krajowy nałożyłby środki wyrównawcze, należy jednak ustalić te środki z uwzględnieniem zasady proporcjonalności, biorąc pod uwagę związek między zawodem, na wykonywanie którego w przyjmującym państwie członkowskim skarżąca chce uzyskać zezwolenie a doświadczeniem zawodowym zdobytym w państwie członkowskim wykształcenia.

42 — Przywołany wyrok w sprawie Colegio, pkt 24 oraz wyrok z dnia 17 kwietnia 2008 r. w sprawie C-197/06 Van Leuke, Zb.Orz. s. I-2627, pkt 39.

43 — Artykuł 14 ust. 5 dyrektywy 2005/36 stanowi bowiem, iż przepisy dotyczące środków wyrównawczych, a w szczególności art. 14 ust. 1 dyrektywy, stosuje się „z należytym uwzględnieniem zasady proporcjonalności. W szczególności, jeżeli przyjmujące państwo członkowskie zamierza wymagać od wnioskodawcy odbycia stażu adaptacyjnego lub zdania testu umiejętności, musi najpierw upewnić się, że wiedza wnioskodawcy wynikająca z doświadczenia zawodowego zdobytego w jednym z państw członkowskich lub państwie trzecim może wyrównać w całości lub w części zasadnicze różnice w materiale, o których mowa w ust. 4".

VI — Wnioski

83. Mając na uwadze całość wcześniejszych rozważań, proponuję Trybunałowi, aby odpowiedział w następujący sposób na pytania prejudycjalne przedłożone przez Symvoulio tis Epikrateias:

1) Wykładni art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy Rady 89/48/WE z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego, trwających co najmniej trzy lata, zmienionej dyrektywą 2001/19/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 maja 2001 r. należy dokonać w ten sposób, że mechanizm uznawania, który ten przepis przewiduje, ma zastosowanie w przypadkach, w których w państwie członkowskim wykształcenia zawód jest uważany za działalność zawodową regulowaną w rozumieniu art. 1 lit. d) akapit drugi wspomnianej dyrektywy. Ze względu na fakt, iż art. 3 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 89/48 ma zastosowanie zarówno do działalności uważanych za działalności regulowane w państwie wykształcenia, jak i do działalności nieregulowanych, okoliczność, iż zainteresowany jest czy też nie jest członkiem o pełnym statusie stowarzyszenia lub organizacji spełniających warunki wymienione w art. 1 lit. d) akapit drugi wspomnianej dyrektywy, nie ma wpływu na ustalenie mającego zastosowanie mechanizmu uznawania.

2) Zarówno w świetle dyrektywy 89/48 jak i dyrektywy 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych, wykonywanie zawodu w pełnym wymiarze czasu pracy należy rozumieć jako faktyczne wykonywanie tego samego zawodu, czyli zawodu, w odniesieniu do którego został złożony wniosek o zezwolenie. Do organu krajowego należy ustalenie, czy zadania wykonywane przez skarżącą przed sądem krajowym w ramach jej działalności badawczej mogą stanowić zawód równoważny pod względem działalności, jakie on obejmuje, w rozumieniu orzecznictwa

Trybunału. Wreszcie przy założeniu, iż organ krajowy nałożyłby środki wyrównawcze, należy jednak ustalić te środki z uwzględnieniem zasady proporcjonalności, biorąc pod uwagę związek między zawodem, na wykonywanie którego w przyjmującym państwie członkowskim skarżąca chce uzyskać zezwolenie a doświadczeniem zawodowym zdobytym w państwie członkowskim wykształcenia.